

Biskup, Marian

"Nikolaus von Kues und der Deutsche Orden : der Briefwechsel des Kardinals Nikolaus von Kues mit dem Hochmeister des Deutschen Ordens : Cusanus-Texte-IV : Briefwechsel des Nikolaus von Kues", wyd. Erich Maschke, Heidelberg 1956 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 49/2, 393-394

1958

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

(s. 79). Autor widzi przyczynę tego w pogłębianiu się kryzysu gospodarczego, a przemilcza fakt, iż pogłębianie to miało doskonały klimat w okupacji Pomorza i Szczecina przez Szwecję od czwartego dziesiątka lat XVII w., okupacji wyobcowującej do reszty pod względem politycznym ten port z jego naturalnego zasięgu pracy i łączącej go z państwem o minimalnym zainteresowaniu jego potrzebami gospodarczymi. Przesłanki do poprawy sytuacji pojawiły się, gdy port wraz ze Śląskiem i całym biegiem Odry, a później i Warty, znalazł się w ramach jednego państwa — Prus — co właśnie miało miejsce w XVIII w.

W wykazie źródeł brak dwóch wydawnictw, które do interesujących autora zagadnień mogłyby dorzucić pewne szczegóły. Są to „Hanserecesse“ i „Hansisches Urkundenbuch“.

Zawarte tutaj uwagi krytyczne nie zmieniają w niczym faktu, że praca jest naprawdę dużym krokiem naprzód w znajomości dziejów portu szczecińskiego i wystawia jak najlepsze świadectwo metodzie naukowej autora.

Pod adresem wydawnictwa należy wyrazić żal, że reprodukcje planów miasta, stanowiące tak istotny argument w wywodach autora, nie są na tym poziomie technicznym co u Wehrmanna czy Friedricha.

Roman Zelewski

Nikolaus von Kues und der Deutsche Orden. Der Briefwechsel des Kardinals Nikolaus von Kues mit dem Hochmeister des Deutschen Ordens. Cusanus-Texte-IV. Briefwechsel des Nikolaus von Kues, wyd. Erich M a s c h k e, Heidelberg 1956, s. 71.

Zagadnienie stosunku Mikołaja z Kuzy, jednej z czołowych osobistości kościelnych i politycznych europejskich połowy XV stulecia, do Zakonu Krzyżackiego stanowiło już od dawna przedmiot zainteresowania E. M a s c h k e g o. W r. 1929 poświęcił mu osobną rozprawę („Nikolaus von Kusa und der Deutsche Orden“, „Zeitschrift für Kirchengeschichte“ t. XLIX), opartą głównie o archiwalia królewskie. Publikacja niniejsza, stanowiąca część składową większej edycji pism i korespondencji Mikołaja z Kuzy, wydawanej przez Akademię Nauk w Heidelbergu pod kierownictwem prof. H. G a d a m e r a i J. K o c h a, zawiera przedruk na ogół nie publikowanych dotąd 16 listów kardynała oraz w. mistrza Ludwika von Erlichshausen z lat 1450—1464. 13 spośród nich pochodzi z archiwum zakonnego, znajdującego się obecnie w Getyndze. Tylko dwa przekazy zostały zaczerpnięte z archiwum watykańskiego lub ze zbiorów Hospitalsbibliothek Cues; jeden przekaz stanowi przedruk z wydawnictwa L. W a d d i n g a „Annales Minorum“. Drugą część publikacji stanowi obszerny, liczący 35 stron komentarz (*Erläuterungen*) przynoszący zarówno interesującą interpretację opublikowanych materiałów, jak również ich poważne uzupełnienia. Całość stanowi więc faktycznie rozszerzoną rozprawę, naświetlającą gruntownie poruszony problem w stopniu znacznie dokładniejszym, niż w pierwotnym opracowaniu autora.

Metodę powyższą uznać należy za całkowicie uzasadnioną, gdyż istotnie opublikowana korespondencja nie daje pełnego obrazu stosunków Mikołaja z Kuzy z Zakonem Krzyżackim. Niezbędne uzupełnienie stanowią zwłaszcza relacje prokuratorów krzyżackich w Rzymie, szczególnie Jodoka Hohensteina oraz mistrzów niemieckich, przesyłane stale w. mistrzowi, a podające cenne informacje z osobistych rozmów z kardynałem. Jednocześnie naświetlają one genezę szeregu opublikowanych przekazów, umożliwiając ich pełniejszą analizę.

Z całości publikowanych materiałów, dowodzących zdecydowanego poparcia udzielanego przez kardynała Zakonowi Krzyżackiemu zarówno na dworze papieskim, jak na terenie Rzeszy, niewątpliwie najbardziej interesujące będą pozycje, pochodzące z okresu politycznej walki Związku Pruskiego z Zakonem. Świadectwem ich są między innymi pisemne interwencje Mikołaja z Kuzy z r. 1451 wystosowane do Gdańska, Lubeki i Bremy, a domagające się rozwiązania konfederacji pruskiej. Maschke poddał analizie teksty powyższych pism, wykazując ponad wszelką wątpliwość, że zostały one przygotowane na podstawie konceptu, dostarczonego przez samych Krzyżaków (tj. mistrza niemieckiego) zarówno kardynałowi, jak margrabiemu brandenburskiemu Janowi i arcybiskupowi kolońskiemu (nr 5-6 i dodatek). Specjalną czcionką zostały zaznaczone drobne partie, dodane przez samego kardynała przy poszczególnych listach. W komentarzu autor wyjaśnił także w sposób interesujący, dlaczego oryginały powyższych pism znajdują się do dzisiaj w archiwum krzyżackim. Mianowicie władze krzyżackie nie tylko dostarczyły konceptu poszczególnym osobistościom na terenie Rzeszy, lecz także same zorganizowały przesyłkę listów do Prus, kontrolując zarazem bezzwłocznie teksty odpowiedzi związkowców. One też uznały doręczenie listów Mikołaja z Kuzy za niecelowe w danym momencie i pozostawiły je w swoim archiwum (s. 37—43). Spostrzeżenia te rzucają więc nowe światło na zaiste wyrafinowaną grę dyplomatyczną Zakonu wobec konfederatów.

Z pozostałych pozycji na uwagę zasługują nieznanne dotąd pisma z lat 1462—4 (nr 14—16) dotyczące dyplomatycznej akcji Zakonu w Rzymie, zwłaszcza zaś kwestii biskupstwa warmińskiego i pomezjańskiego.

Całość publikacji źródłowej została przygotowana bardzo starannie z obfitymi przypisami rzeczowymi oraz indeksem osób i miejscowości. Zastrzeżenie budzić może tylko dosłowna transkrypcja liter „u“ i „v“ w tekstach niemieckich, które praktycznie należałoby w druku podawać fonetycznie.

Zgodzić się także należy z wnioskami autora, że na ukształtowanie się pozytywnego stosunku kardynała do Zakonu wywarły wpływ osobiste kontakty z jego niemiecką gałęzią (tj. baliwatami) oraz wspólnota pochodzenia, przede wszystkim jednak poglądy Kuzańczyka na rolę kościoła w stosunkach europejskich i wpływający z nich zdecydowany konserwatyzm polityczny, przejawiający się w całkowitej negacji dążeń stanowych, zarówno w biskupstwie Brixen, jak i w Prusach.

Marian Biskup

Erich K u t t n e r, *Het Hongerjaar 1566*, N. V. Amsterdamsche Boek- en Courantmaatschapij, Amsterdam 1949, s. 454.

Wydawać się może dziwne, że zajęliśmy się tu omówieniem książki, która ukazała się w druku blisko dziewięć lat temu, spowodowana zaś przez nią krótka lecz burzliwa wymiana zdań w zachodnim czasopiśmiennictwie historycznym już stosunkowo dawno ucichła. Sądzę jednak, że warto z nią zapoznać czytelników polskich zarówno ze względu na jej niezwykle interesującą treść, jak i na jej autora, zmarłego blisko siedem lat przed jej wydaniem. Jan R o m e i n, wybitny historyk holenderski, specjalista w dziedzinie historiografii Niderlandów, daje nam w swym pięknym wstępie niezwykle plastyczną sylwetkę autora „Roku Głodowego“, z którym był blisko związany. K u t t n e r, z pochodzenia Żyd niemiecki, był wybitnym działaczem niemieckiej socjaldemokracji, reprezentując raczej prawe jej